

KOULURUOKAILU KORONATILANTEESSA

Ruokakassit

Kunnat näyttävät melkein pä kilpailevan etäoppilaiden ruokakassien sisällöllä. Kasseihin päätyy kuvien perusteella vähittäiskaupapakkausissa makkaraa, valmisnuudeleita, suositusta rasvaisempaa maitoa, leikkeleitä, valmisruokia ja jopa pillimehuja. Eniten ihmetyttää se, miksi painavia ja vaikeasti käsiteltäviä tuotteita, kuten perunoita ja porkkanoita, kassitetaan. Niiden ostohinta on halpa, mutta eikö tämä nyt ole tämän kaiken järjettömyyden huippu?

Kunnat ovat rohumuneet tukuista vähittäiskaupapakkauksia varmuudella kalliimmalla hinnalla kuin mitä ne maksaisivat marketeissa. Tukuilla on ollut vaikeuksia haalia kunnille näitä tuotteita, joita ei luonnollisesti ole ehditty kilpailuttaa ja joiden tarve on ollut yhtäkin.

Kassien pakkaamisesta julkaistuissa kuvissa mm. nakkipaketit siirtyvät kasseihin paljain käsin -suojahanskat eivät toki riskiä poista, mutta vähentävät sitä. Jakelutilanteista otetut kuvat kertovat, että tuotteet seisovat pitkiä aikoja huoneenlämmössä.

Ja kuten arvata saattaa, kassien sisältö on aiheuttanut saajissa tyytymättömyyttä, nurinaa ja hymähdyksiä. On ihmetelty, miksi halppiskanugetit tässä tapauksessa on katsottu kelvolliseksi kouluruuaksi. Tai miksi kassissa on ylipäätään esim. ketsuppia, muttei ruokaa, jonka päälle sitä pistäisi. Sika-nautajauheliha kerrotaan annetun koiralle perheessä, jossa ei syödä sianlihaa. Ongelmia on syntynyt myös perheissä, joissa useita kouluikäisiä lapsia – mihin mahduttaa perunat ja porkkanat. On päivän selvää, ettei kasseista saada mitenkään perheiden mieltymyksiä vastaavia.

Yksittäispakkaaminen

Osa kunnista valmistaa itse ruokaa, mikä sitten yksittäispakataan. Muovi- tai joissakin tapauksessa jopa folioroskan määrä on tässä jakelutavassa massiivinen. Kaikista järjettömintä on mielestäni se, että yritysten valmistamia valmisruokia annospakataan kuntien keittiöissä uudelleen. Mitä järkeä on pakata annos pinaattilettuja uuteen muovirasiaan, kun varmuudella vähittäiskaupakokoa oleva pinaattilettupaketti tulisi halvemmaksi?

Kasseihin näytetään pakattavan myös näkkileipää siten, että isosta pakkauksesta annostellaan muovipusseihin 10 kappaleen erä. Mikä tässä on järki, kun vähittäiskaupakokoa oleva näkkileipäpakkaus tulisi varmuudella kokonaisuutena tuota pussitusta halvemmaksi ja olisi mahdollisesti turvallisempi? Sellaisten elintarvikkeiden koskettelu, joita ei enää kuumenneta, pitäisi minimoida.

Yksittäispakkaaminen on kallista, kun se tehdään manuaalisesti äkkiä kokoon kyhätyin pakkausmenetelmin. Olen esittänyt arvioni, että yksi annos yksittäispakattuna maksaa vähintäänkin 5-7 €. Vertailun vuoksi vähittäiskapasta ostettavat annosateriat maksavat 2-3,5 €.

Jakelu

Kaikkea kokoontumista tulisi välttää. Jakelutilanteet koulujen pihilla ovat riski tartuntojen vuoksi, mutta myös kylmäketjun katkeamisen vuoksi. Lumihangessa leipälaatikoiden päällä olevat ruokakassit tai rullakoissa auringossa odottelevat nyssykät eivät kyllä herätä minun luottamustani.

Miksi vähittäiskauppavaihtoehto saa mediassa vain vähän näkyvyyttä?

Olen lukenut kymmeniä, ellen satoja uutisia aiheesta ”kouluruokailu koronatilanteessa”. Vähittäiskauppaan annettavilla maksusitoumuksilla tai ylipäätään vähittäiskaupparatkaisuilla ei tunnu saavan mediahuomiota. Selkeästi joissakin artikkeleissa tätä vaihtoehtoa vähätellään.

Kokonaisuutena vähittäiskaupparatkaisu on kuitenkin ilman muuta maalaisjärkinen. Perhe voi päättää, mitä rahalla hankkii. Näin vältetään turhaa hävikkiä. En jaksakaan uskoa, että kaikki nyt kasseissa olevat elintarvikkeet tulevat kaikissa perheissä hyödynnetyiksi. Vähittäiskaupparatkaisu ei vaadi erillisessä paikassa asiointia, vaan hoituu perheen oman aikataulun mukaan kauppakäynnin yhteydessä. Perheissä, joissa on myös alle kouluikäisiä lapsia, saadaan kaikille sama ruoka. Vähittäiskaupoissa on laaja valikoima terveellisiäkin valmisruokia, jos aikataulu ei anna myöden ruokia valmistaa.

Kuuluuko ateria kaikille?

Ruokailijalle ilmainen kouluateria kuuluu normaaliolosuhteissa kaikille. Ongelma normitilanteessa on se, että oppilaat eivät tule ruokailuun tai syövät vain teelusikallisen kokoisia annoksia. Olen arvioinut, että julkisen ruokapalvelun suurin hävikinaiheuttaja on ”no show”. Nyt yhtäkkisesti parjattu kouluruoka on käynytkin maistumaan.

Tasapuolisuuden nimissä kaikkien kuuluu saada maksusitoumus tai ruokakassi, jos niitä ylipäätään jaetaan. Itse näen näinä poikkeuksellisena aikoina tärkeäksi tarkkaan harkita, ottaako edun vastaan. Koen, että edusta tulee voida myös kieltäytyä. Perheet, joissa huoltajien palkanmaksu jatkuu ja joissa ei ole pulaa ruuasta, voivat myös jättää edun niin halutessaan käyttämättä. Ruuanlaittoa voi helpottaa kaupasta ostettavilla valmiilla tai puolivalmiilla tuotteilla. Perheen teinit voivat osallistua ruuanlaittoon muutoinkin kuin kotitaloustehtävien edellyttämiltä osin.

Ensisijaisesti vanhempien tehtävä on huolehtia lastensa ravitsemuksesta. Toissijaisesti lastensuojelun tulee huolehtia, että hyvinvointivaltiossa kukaan lapsi ei kärsi nälästä. Yksi yksittäinen ateria päivässä ei tilannetta pelasta normiaikoinakaan – tarvitaan myös ne neljä muuta ateriaa. Eikä muovikassiin pakatuista perunoista synny muusia välttämättä niissä kodeissa, joissa lapsilla on nälkä eli tarve olisi suurin.

Motiivit

Miksi kunnat sitten ovat käyneet näitä kasseja jakelemaan tai ruokaa annoksiksi pakkaamaan? Poliittinen paine on varmasti ollut monessa kunnassa kova. Virkamiehet eivät uskalla mahdollisesti voimakkaastikin painostettuina muuta kuin sopeutua vaatimuksiin. Puutteellinen kustannustuntemus voi olla myös yksi syy. Noiden kassien tai aterioiden todellista kustannusta ei ole laskettu. Korona on avoin valtakirja hassata.

Yhden kouluaterian raaka-ainekustannus on viikkotasolla maksimissaan 6 €. Miksi ruokakassien sisältö on arvoltaan 20-35 €/viikko ilman pakkaamisen edellyttämiä henkilöstökuluja?

Osakeyhtiömuodossa toimivat kunnalliset ruokapalveluyksiköt yrittävät varmaankin pelastaa liikevaihtoaan. Yksi ihan ääneenkin sanottu motiivi on lomautusten välttäminen. Missionmukaisten tehtävien kadotessa keksitään täytetöitä, ettei vain tarvitsi tehdä yksityissektorille päivänselviä ratkaisuja. Jollei ole asiakkaita, ei ole töitäkään. Vastuullista ”liiketoimintaa” ei ole järjestää puuhastelua henkilöstölle. Vastuullinen verovarojen käyttö on sitä, että luodaan todellista lisäarvoa kunnan vastuutehtävissä. Jos vastuutehtävää ei voida suorittaa, vastuullista on joko lomauttaa henkilöstöä tai siirtää tarpeen mukaan sellaiseen työhön, joka aidosti on järkevää.

Ainakin yhdessä kaupungissa on oikein strategiaan kirjattu, että kaupunki ei lomauta työntekijöitään. Tottakai pitää voida lomauttaa, ellei ole työtä, siis lisäarvoa tuottavaa kunnan vastuulle kuuluvaa työtä. Nyt kyseisessä kaupungissa yritetään mm. näillä yksittäispakattavilla aterioilla saada työntekijöiden päivät täyteen.

Seuraavaan panepidemiaan varautuminen

Lähtökohdaksi poikkeusolojen suunnittelulle tulee ottaa turvallisuuden lisäksi myös kustannustehokkuus. Varmuudella kustannustehokkain ja myös vaikuttavin toimintamalli etäkoululaisten ruokailujen toteuttamiseksi on ruokien jakelu vähittäiskaupoista.

Seuraavaan vastaavaan tilanteeseen valmistautumiseen kuuluu myös koronaepidemian jälkipyykki. Paljonko tulikaan hassatuksi kasseihin, paljonko tuli yhden kassin yksikköhinnaksi kaikkine työvaiheineen? Asiakaskyselyjen avulla saadaan tietoa asiakkaiden tyytyväisyydestä palveluihin. Tulivatko perunat ja mannaryynit hyödynnetyiksi, oliko noutopaikka ja -aika kuntalaisille sopiva.

Yrittäjien syrjimättömän kohtelun vuoksi maksusitoumus tulee koskea kaikkia kunnan vähittäiskauppoja. Se, mitä kunnanrahalla saa ostaa, tulee jollakin tavalla määrittää. On mahdollista laatia suosituslista, josta perheet voivat valita sopivat vaihtoehdot. Minimissään tulee sulkea pois tiettyjä tuotteita, kuten virvoitusjuomat, energiajuomat, snack-tuotteet ja makeiset.

Henkilöstöressurssien suunnittelu on äärimmäisen tärkeää. Kouluruuan hinnasta n. 50 % on normaaliolosuhteissa henkilöstökulua. Yksittäispakattaessa luultavasti ainakin 80 %. Täytetöitä ei pidä keksiä missään tilanteessa, eikä varsinkaan kriisin aikana. Panepidemiaan varautumisessa on tärkeää tiedostaa, ettei koko ammattihenkilöstö voi olla samanaikaisesti töissä. On oltava reserviä vaihtaa esim. terveyskeskuksen keittiön henkilöstö tartuntatilanteessa. On myös varauduttava siirtämään kriittisiin töihin henkilöstöä. Esitänkin, että varautumissuunnittelussa keskityttäisiin jatkossa näiden siirtojen suunnitteluun ja henkilöstön etukäteiskoulutuksiin.

Henkilöstösuunnittelun tulee kattaa luonnollisesti koko kunnan työntekijäkaarti. Saattaa näyttää hyvältä, että kirjastotyöntekijät käyvät kaupassa ikäihmisten puolesta. Mutta onko nämä jalkaisin toteutetut kauppa-asiointit tehokkaita tai edes turvallisia? Kauppakassijakeluun löytyy tehokkaampiakin vaihtoehtoja.

Ruokapalvelu- tai vaikkapa kirjastohenkilöstö ei päteväidä sairaanhoitoon perehdytyksillä. Keksin kuitenkin kymmenittäin asioita, joita olisi tähdellisempää hoitaa kuin näitä ruokakassipakkaamisia. Esim. ikäihmisten ulkoiluttaminen ja videopuheluiden järjestäminen suljetuissa yksiköissä olevien asukkaiden ja omaisten kesken olisivat aidosti merkityksellisiä töitä.

On myös varauduttava tilanteeseen, että epidemia ei iskekään täydellä teholla. Miten alasajetut palvelut nostetaan nopeasti ylös. Yksittäistä kuntaa laajempaa suunnittelua vaatii myös se, miten vuosilomia voidaan muuttaa ja aikaistaa tilanteessa, jolloin töitä ei ole.

Toivon tai suorastaan vaadin valtiota jatkossakin pidättäytymästä pilkuntarkoista ohjeista koskien epidemioiden ja muiden poikkeustilanteiden aikaisia ruokailuja. Vaarana nimittäin on, ettei se maalaisjärkin ratkaisu ole se, mitä sieltä käsin esitetään.